

Мамонтова Н.А.

Проблеми кредитування підприємств в умовах переходу до ринкової економіки

При переході до ринкової економіки найважливішим фактором є організація ефективної системи кредитування підприємств і побудова найбільш раціонального кредитного механізму, спрямованого в першу чергу на відновлення виробництва та розвиток основних і пріоритетних галузей народного господарства.

Розвиток виробництва, впровадження нових технологій, структурна перебудова економіки на даному етапі можливі лише за умови широкого використання кредитів та залучення інвестицій і побудови найбільш раціональних та економічно вигідних відносин між сторонами кредитної угоди.

Посилення ролі кредитних відносин як засобу, стимулюючого розвиток виробництва, проявляється в різних аспектах. Кредит є обов'язковою вимогою розширеного відтворення, важливою частиною діяльності державних, акціонерних, малих і кооперативних підприємств, надійним інструментом, який з'єднує процес виробництва і реалізації продукції.

Збільшення ролі кредиту як економічного стимулу яскраво проявляється при дотриманні принципу диференційності кредитування. З одного боку, посилюється кредитна допомога добре працюючим підприємствам, а з іншого зростає роль економічного впливу на погано працюючі господарства. Кредит сприяє покращенню фінансово-господарської діяльності підприємств, тому що він є необхідною вимогою кругообігу виробничих фондів і фондів обігу в умовах розширеного виробництва, дає можливість постійно здійснювати процес обігу і, отже, сприяти виробництву і реалізації продукції. Крім того, найважливішою функцією кредитної системи є залучення та акумуляція тимчасово вільних грошових капіталів і прибутків підприємств різної форми власності та населення.

Але склад виробництва, низька ділова активність у сфері виробництва в Україні без-

посередньо пов'язані з проблемою отримання кредитів на сприятливих умовах.

Так, за січень-квітень 1998 р. у промисловості Рівненської області призупинено спад виробництва продукції. Якщо в січні спад обсягів становив 10,6%, за 2 місяці - 8,5%, I квартал - 4,8%, то за 4 місяці він скоротився до 1,9%. У квітні порівняно з березнем збільшився випуск продукції у промисловості 12 регіонів, кількість підприємств, які наростили виробництво у порівнянні з січнем збільшилась у 3 рази. І лише через планову зупинку у квітні на капітальний ремонт I-го енергоблоку Рівненської АЕС область не змогла вийти на рівень виробництва минулого року.

У галузевому розрізі зростання обсягів промислового виробництва за січень-квітень 1998 р. досягнуто в електроенергетиці на 10%, паливній промисловості - на 20%, деревообробній - на 8,1%. Стабільно працюють Рівненська атомна електростанція, відкриті акціонерні товариства Рівнеазот, Костопільський домобудівний комбінат, Рівненська кондитерська фабрика, дочірні підприємства ВАТ, Рівненський завод тракторних агрегатів. У цілому по області за січень-квітень 1998 р. порівняно з відповідним періодом минулого року збільшено випуск електроенергії на 5,7 %, силових вимикачів у 2 рази, шиферу у 2 рази, фанери клеєної на 28,4 %, деревостружкових плит на 27,5 %, масла тваринного на 34,3 %, кондитерських виробів на 19,1 %, макаронних виробів на 88,6 %.

Через відсутність на підприємствах обігових коштів, неможливість отримання середньострокових кредитів, брак інвестицій та інші чинники продовжується спад виробництва в цілому по галузях харчової промисловості - на 32%, легкої - на 39 %. Зокрема, на 42,6 % зменшено випуск продукції на ВАТ "Рівнелсон", на 7,9 % - на ВАТ Рівненський м'ясокомбінат, на 81 % - на ВАТ Дубенський м'ясокомбінат (1).

Це зумовлює підвищений інтерес суб'єктів підприємницької діяльності до пошуку ресурсів, які дали б змогу налагодити безперебійну продуктивну роботу підприємств, освоїти випуск товарів, конкурентноспроможних як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках,

що, в свою чергу, передбачає підвищення якісних параметрів на основі впровадження новіших технологій, сучасного обладнання та устаткування, нових систем управління виробництвом, вдосконалення роботи маркетингових служб, тощо.

Проте стабілізаційні процеси у сфері виробництва не супроводжуються зміцненням фінансового стану підприємств. Найбільш наочним виявом цього є поглиблення платіжної кризи.

Загальна сума дебіторської та кредиторської заборгованості зросла порівняно з минулим роком відповідно на 9,1 та 4,6 відсотка.

Якщо за 1997 рік кредити надані комерційними банками суб'єктам господарювання зросли на 34 відсотки, то за 5 місяців поточного року - всього на 3,9 %. Практично повністю призупинилося кредитування окремих галузей (2).

Отримання позики в одному з банків, тобто отримання фінансування, є ключем до успіху. Банки пропонують наступні види кредитування:

- кредитування - до 1 року;
- середньострокові - до 3 років;
- довгострокові - понад 3 років.

Строк кредиту, а також відсотки за його користування (якщо інше не передбачено умовами кредитного договору) розраховуються з моменту отримання (зарахування на рахунок позичальника або сплати платіжних документів з позичкового рахунку позичальника) до повного погашення кредиту та відсотків за його користування.

Короткострокові кредити можуть надаватися банками у разі тимчасових фінансових труднощів, що виникають у зв'язку із витратами виробництва та обігу, не забезпечених надходженнями коштів у відповідному періоді.

Середньострокові кредити можуть надаватися на оплату обладнання, поточні витрати, на фінансування капітальних вкладень.

Довгострокові кредити можуть надаватися для формування основних фондів. Об'єктами кредитування можуть бути капітальні витрати на реконструкцію, модернізацію та розширення вже діючих основних фондів, на нове будівництво, на приватизацію та інше (3).

Комерційні банки, як правило, надають короткострокові позики. Це зумовлено високим рівнем інфляції в Україні, який робить довгострокове кредитування дуже ризикованим.

За даними Рівненського обласного управління статистики, більше як 80 % позик на Рівненщині є короткостроковими (табл. 1).

Кредитування банками
(залишки заборгованості на кінець року, млн. грн.)

Таблиця 1

	1995	1996	1997
Всього, в т.ч.:	57,4	53,7	81,4
по короткостроковим позикам	41,0	48,5	70,9
по довгостроковим позикам	16,4	5,2	10,5

Короткостроковий кредит обслуговує кругооборот оборотних виробничих активів і фондів обігу, який хоч і носить безперервний характер, але займає певний час. У різних виробництвах він може продовжуватись від кількох годин і днів (виробництво деяких харчових товарів) до кількох місяців і років (продукція машинобудування, рослинництва і тваринництва тощо).

Внаслідок цих особливостей виробництва й обігу підприємство-виробник не може своєчасно їх фінансувати, тому що виручка від реалізації продукції поступить на його розрахунковий рахунок лише через певний час. Найбільш помітно потреба в короткостроковому кредиті проявляється на підприємствах з сезонним характером виробництва на багатьох підприємствах, які переробляють сільськогосподарську сировину, підприємствах лісової, торфодобувної промисловості, будівельних матеріалів.

Залучення в Україну прямих іноземних інвестицій є найважливішим завданням на шляху подолання економічної кризи і побудови сильної сучасної економічної системи. Нерозвинутий внутрішній ринок не сформував інвесторів, готових вкладати капітал у великомасштабні проекти. Відчувається нестача надходжень твердо конвертованої валюти, які можна було б спрямувати на закупку інвестиційних товарів. Іноземні інвестиції полегшують доступ до передової технології, техніки, ноу-хау, сучасних методів управління (4).

З 1992 року Україна одержує іноземні кредити на основі міжурядових угод. З відкритих за п'ять років 11 кредитних ліній ФРН, США, Італії, Франції та Японії на загальну суму 2,45 млрд. дол. на початок цього року діють сім ліній на 1,87 млрд. дол. Із загального обсягу оформлених за цей період 2,1 млрд. дол. іноземних кредитів 1,2 млрд. дол., або 58 відсотків, було спрямовано на розвиток агропромислового комплексу (5).

У 1997 році прямі іноземні інвестиції в українську економіку виросли до 615 млн. дол., що на 40 млн. більше порівняно з 1996 роком. Збільшення капіталу нерезидентів (759,2 млн. дол.) перевищило аналогічний показник 1996 року у 1,43 рази. Загальний обсяг капіталу нерезидентів в Україні склав 2054 млн. дол. (з них понад 40% припадає на Київську область). Західні експерти, що вивчають економічний потенціал України, прогнозують інвестиційний бум і суттєве економічне піднесення у найближчі 3-5 років. Найперспективнішими галузями вважаються металургія, енергетика, нафтогазова і хімічна галузі, телекомунікації, а також машинобудування і харчова промисловість (6).

У Рівненській області з метою прискорення економічних реформ розроблена програма інвестиційної діяльності підприємств і організацій області, згідно з якою потреба в інвестиційних коштах на 1998 рік складає 102,2 млн. дол. Залучення інвестицій передбачається, перш за все, у деревообробну, легку, харчову промисловість, переробку базальту (7).

Важливим кроком на шляху поліпшення умов кредитування підприємств стало б прийняття Верховною Радою закону про надання пільгових кредитів під проекти кредитування розвитку і становлення пріоритетних галузей економіки, для зростання конкурентноспроможності вітчизняної продукції, забезпечення виробництва імпортозамінюючої продукції, створення виробничих потужностей на об'єктах незавершеного будівництва та створення додаткових робочих місць.

Література:

1. Соціально-економічний стан області за січень-квітень ц.р. // Вільне слово.- 1998.- №44, С. 2.
2. Кучма Л.Д. Діяти адекватно до ситуації // Урядовий кур'єр.- 1998.- № 126-127, С. 3.
3. Положення Національного банку України „Про кредитування“, затверджено постановою Правління Національного банку України № 246 від 28 вересня 1995 р.
4. Кириченко. Зовнішня торгівля: стан та перспективи // Вісник податкової служби України.- 1998.- № 8, С. 67-69.
5. Ю. Білик. Донор донором буває до пори до часу // Голос України.- 1998.- № 122, С. 5.
6. Там же.
7. Там же.